

Dr Maciej Witek
Instytut Filozofii
Uniwersytet Zielonogórski
mwitek@ifil.uz.zgora.pl

Kategoria intencjonalności w teorii czynności mowy
(streszczenie)

referat zgłoszony na seminarium prof. dra hab. Jerzego Pelca *Filozofia języka naturalnego i myślenia*

Peter F. Strawson w artykule „Intention and Convention in Speech Acts” [1964] wyróżnił dwa rodzaje czynności illokucyjnych: *akty komunikacyjne* oraz *akty w sposób istotny konwencjonalne*. Pierwsze z nich — na przykład oznajmienia, prośby, ostrzeżenia — polegają na udanej ekspresji intencji komunikacyjnych opisanych w sposób zaproponowany przez H.P. Grice'a [1989]. Zdaniem Strawsona, klasyfikacja tego typu aktów jest pochodna względem klasyfikacji intencji komunikacyjnych. Tymczasem akt drugiego rodzaju jest czynnością wykonaną w zgodzie z obowiązującymi regułami, które określają jej konwencjonalny przebieg oraz skutek. O tożsamości konwencjonalnej czynności mowy decyduje jej konwencjonalny skutek, a więc — pośrednio — reguły, które kierują jej wykonaniem. Obowiązywanie tego typu reguł stanowi więc konieczny warunek możliwości wykonania aktów w sposób istotny konwencjonalnych.

Postulując scharakteryzowane wyżej rozróżnienie, Strawson odszedł od klasycznej idei — sformułowanej przez Johna L. Austina [1962] — w myśl której wszystkie akty illokucyjne są w sposób istotny konwencjonalne. Tym samym zapoczątkował trwający do dziś spór o naturę czynności mowy, w którym ścierają się dwie tradycje: austinowska (do której należą John R. Searle [1969], John McDowell [1980] oraz William P. Alston [2000]) oraz griceowska (reprezentowana przez Kenta Bacha [1994], Dana Sperbera i Deirdre Wilson [1986] oraz Robyn Carston [2002]). Spór ten przyjmuje często postać pytania o rolę kategorii intencji komunikacyjnych w opisie struktury czynności illokucyjnej. Przedstawiciele tradycji griceowskiej podkreślają fundamentalny charakter tej kategorii; ich zdaniem podstawowe akty illokucyjne polegają na udanej ekspresji intencji komunikacyjnych. Odmiennego zdania są zwolennicy podejścia austinowskiego; twierdzą mianowicie, że choć opis czynności mowy jako szczególnej formy zachowania intencjonalnego jest do pewnego stopnia trafny, to o istocie danego aktu illokucyjnego decydują reguły, które rządzą jego wykonaniem.

Pierwszym celem wystąpienia jest prezentacja stanowisk, które pojawiają się w sporze o naturę czynności mowy. Drugim celem jest przedstawienie zarysu stanowiska, które pozwoliłoby na

wyjście poza dylemat między podejściami austinowskim i griceowski. Bez wątpienia wyrażenia postaci „ekspresja intencji komunikacyjnej X ” oraz „działanie zgodne z regułą illokucyjną Y ” pozwalają na uchwycenie pewnych ważnych aspektów wielu czynności mowy. Nie oferują jednak jednolitego wyjaśnienia wszystkich czynności językowych. Zdaniem autora, warto szukać takiego wyjaśnienia za pomocą kategorii zaproponowanych przez Ruth G. Millikan [2005], to jest pojęcia *konwencji naturalnej* oraz idei *funkcji właściwej*. Przed ich zastosowaniem należałoby jednak uporać się z pewnymi słabościami eksplanacyjnymi koncepcji Millikan; wydaje się bowiem, że w swoim oryginalnym sformułowaniu koncepcja ta nie radzi sobie z objaśnieniem takich zjawisk jak niedookreślenie semantyczne wypowiedzi, komunikacja za pomocą implikatur itp. Zdaniem autora, w celu przezwyciężenia tych trudności należy wprowadzić kolejny poziom opisu, na którym można mówić o funkcjach właściwych nie tyle poszczególnych wypowiedzi, co zorganizowanych współdziałań, których elementem są badane wypowiedzi.

Literatura:

- Alston, William 2000, *Illocutionary Acts and Sentence Meaning*, Ithaca: Cornell University Press.
- Austin, John L. 1962, *How To Do Things With Words*, Oxford: The Clarendon Press (polski przekład: *Mówienie i poznawanie*, przeł. Bohdan Chwedeńczuk, Warszawa: WN PWN).
- Bach, Kent 1994, „Conversational Implicature”, *Mind and Language* 9, 124-62
- Carston, Robyn 2002, *Thoughts and Utterances*, Oxford: Blackwell.
- Grice, H.P. 1998, „Meaning”, in: H.P. Grice, *Studies in the Way of Words*, Cambridge Mass.: HUP, 213-223.
- McDowell, John 1980, „Meaning, Communication and Knowledge”, in: Z. Van Straaten (ed.), *Philosophical Subjects: Essays Presented to P.F. Strawson*, Oxford: OUP, 117-139 (polski przekład: „Znaczenie, komunikacja i wiedza”, przeł. Tadeusz Szubka, w: Barbara Stanosz (red.), *Filozofia języka*, Warszawa 1993, 29-48).
- Millikan, Ruth G. 2005, *Language — A Biological Model*, Oxford: OUP.
- Searle, John R. 1969, *Speech Acts*, Cambridge Mass.: CUP (polski przekład: *Czynności mowy*, przeł. Bohdan Chwedeńczuk, Warszawa: IW Pax 1987).
- Sperber, Dan & Wilson, Deirdre 1986, *Relevance: Communication and Cognition*, Oxford: Blackwell.
- Strawson, Peter F. 1964, „Intention and Convention in Speech Acts”, *The Philosophical Review*, Vol. LXXIII, No. 4, October 1964, 439-60.